

Sorogy Megyei Múzeum
NA 2281-2003

Sorogy Megyei Múzeum
NA 2281-2003
Néprajzi adattár

Néprajzi adattár	
CÍMLAP: FRECH JÓZSEF	
Gyűjtés ideje: 2003.	
TART.: NAGYBERENYI NÉPSZOKÁSOK AZ 1930-AS ÉVEKBEN	
ÉS A '40-ES ÉVEK ELEJÉN	
5 lap	
1 lap levél	
FÖLDRAJZI MUTATÓ: NAGYBERENYI	
SZAKMUTATÓ: XIX. B	

Kedves Orsolya!

Gondolom: nem hiányzik az én okvetetlenkedésem, pedig szeretném átnézni, jegyzetelni a berki anyagok legtöbbszörét, sajnos nem tudom, hogy erre mikor lesz lehetőségem, addig is fogadja szívesen kis dolgozatomat.

Nem volt szívem megváltoztatni a 74 éves Tar Rózsi néni magával rögzített csodálatos szövegét, beszédjének ritmusát, csak az írásjelek egy része a sajátom; szerkesztői munkám is minimális: néha elhagytam az általam fölöslegesnek tartott ismétléseket, de a kendernyomásban háromszor egymás uton mondott "addig tiportuk"-ot nem mertem bántani, hiszen ez adja vissza a kendernyomás ritmusát!

Természetesen a több órás hangfölvétel során más szokások és játékok is magnószalagra kerültek. 20-30-50 évesek is szívesen beszélnek mikrofonom előtt; így tudom nyomon követni a szokások és játékok 50-60 év alatti változását. Sajnos ezek a változások elsősorban szegényedést, senyvedés, és néhány játék esetében teljes elhalást jelent /blikkerezés, csúrközés, stb/.

Szeretettel köszöntöm.

Nagyberki, 2003. február 20.

Héka

NAGYBERKI NÉPSZOKÁSOK AZ 1930-AS ÉVEKBEN
ÉS A '40-ES ÉVEK ELEJÉN

1.

A tárgyalt időszakban a lakosság lélekszáma stagnált: 1930-ban 1073, 1942-ben 1034 ember élt a faluban. A 13 év alatt 132 házasságot kötöttek; 189 születést és 194 halálesetet rögzítettek az anyakönyvekbe. A meghaltak 16 százaléka 20 év alatti volt. Ezt azért tartom fontosnak megemlíteni, mert a következő népszokásokat fiatalok "gyakorolták".

2.

Komatál

Az egyik lány fölkérte a másikat, hogy készitek egy komatálat, elviszed? Elviszem.

Na, ben vót egy gyönyörű kis tál, vót ben egy füge, vót ben két himös tojás, vót ben két narancs, vót ben ilyen hosszukás bábkenyér, szépen le vót takarva egy ilyen gyönyörű házi szóttas kis takaróval. És akkor ezt a Dobos Bözsi az kütte a Kristóf Bözsinek. Na, én vótam az elvivő. Amikor odaértem, bekopogtam, aszt montam: Dicsértessék a Jézus Krisztus. - Mindörökké - monták a háziak. - Mondom: komatálat hoztam

megis aranysztam

szűz kütte szűznek

koma kütte komának

Tessék elfogadni olyan szeretettel mind amilyen szeretettel hoztam. Ha nem teccik, visszaviszem azon az aranyos uton, amelliken hoztam. Erre letöttem a komatálat, mögpuszitam akinek vittem, ű visszapuszit, evvel komák lettünk. Na most akkor ugye süteményt meg mit tudom én mit hoztak oda. Akkor, amikor elindultam vissza, mikor megköszöntem szépen, elfogatták, elindútam vissza a Dobos Bözsihöl, és akkor visszagyütt velem a Kristóf koma, mármint komám nekem, és evitt a Böngyöshöl, ók is összepusziták egy-

egymást, ők is akkor komák lettek mer ugye ő kütte éntülem a komatálat és akkor mind a hárman komák lettünk.

És attól kezdve nem is tudom neki aszt mondani, hogy Kristóf Bözsi, nem létezik, csak Kristóf koma.

A Kristóf koma, ahobá vittem a komatálat, az együtt velem vissza a Dobos Bözsihöl. Végig pusztíták egymást, megköszönte a komatálat, möghát mögraktárk ugyanugy a tálat mind ahogyan vittem. Ők is komák lettek mind a ketten.

Olyan tizenhárom, tizennégy évesek vótunk. Akkor lött a hajunk főtüzve konytba, mert addig hosszú cicafarok vót.

Komatálat husvét másnaptyán cserétünk, délután.

/A közigazgatásilag Nagyberkihez tartozó Kisberkiben nem volt közvetítő: két lány közvetlenül cserélte a komatálat, így csak ketten lettek komák. F.J./

Pünkösödülő

Vótunk tizenketten tizenhárman kislányok, akkor vótunk hatodik osztályosok. Pünkösöd naptyán is, meg másnaptyán is, de legtöbbször másnaptyán délelőtt jártuk az utcát, jártuk a házakat, és mindenhova bekogotunk, és vót ahol nem engedtek be bennünket. Ahol beengettek, ott szépen elkezd³tünk éneküni, elmontuk a pünkösülőt szépen, hogy a pünkösöd jeles naptyán

Szent István küldeti
megerősíteni szivüket
az apostoloknak

És akkor bementünk a házba, és vót egy kis királynőnk, egy pünkösdi kis királylányunk, aszt főlemetük, és akkor elmontuk, hogy

nem anyától lettem
rózsafán termettem
piros pünkösöd naptyán
hajnalban szü lettem

Ez vót a lényege az egésznek. És akkor énekítettünk többféle szent énekeket, verset montunk, de hát régen vót, ezekre már nem emlékszem.

Nagyon szépen fogattak bennünket, nagyon nagy szeretettel, akárhová csak bementünk. Vót ahol akartak anni valamit, csak nemigen fogathattuk el, aszt monta mindig a tanító bácsi, hogy ha csak löhet, akkor csak egy kis gyümölcsfélét, ugyehát pünkösöd nagyon szép, akkor érett legjobban a cseröszye, akkor aszt esetleg, pénzt vagy ilyenösmit nem fogathattunk el.

Nem vót ugy különleges az öltözetünk, ünnepi. Nem volt olyan különleges nahát hogy most valami más, egyforma ruha, nem, nem, aszt tudom, hogy szépön, misérevalósan, ahogy a misére szoktunk mőnni. Akkor még ugye Berkiben nem vót a templom, Mozsdósra jártunk misére. Szövetbe mög selyömbe, cifrába jártunk. Ezek a kék szövetek nagyon nagyon szépök, ugyanolyanok vótak a ződ szövetek is. Fekete ruha akkor még nem vót a mi részünkre.

Előttünk is volt pünkösödülő csak nem ebbe a formába mind ahogyan mink játszottuk, ezökre nem emlékszők. Valami más vót, de valami vót.

Aszsiszem a háboruig, a negyvenkettes doni háboruig, addig vót pünkösödülés.

/A pünkösödülést betanító Sik Sándor 1938-1942 között kántortanító volt Nagyberkiben. A nagyberki templomot 1941 július 6-án szentelték fel. F.J./

Kendernyomás

A lányokat ugye már akkor tizenkét éves korukban elkeszték az anyjuk készíteni a nagylányságra. Vetették a kendőrt, tilútak, meg mit tudom én. Atalában vót két takács, azok nagyon szépen szűtek.

Amikor a kendör ki lött ásztatva, utána ki lött tilúva és utá-

Őszszélbe amikor már nem volt olyan túl nagy meleg, akkor vótak olyan gerebenyök, amivel is kifésülték a kendőrt, akkor így összekötötték, nem huszták meg hurok formába, csak úgy olyan lazán vót, na most akkor összeszödölőszkötünk mink nagylányok, és akkor a kerítés mellett így belürü deszka vót téve ilyen jó széles pallódeszka. Minden lánynak a lába alá a pallóra lett egy ilyen kis bugyor kendőr téve és azt addig tiportuk, addig tiportuk, addig tiportuk, amíg az puha nem lött. Na allött az érdökös ugye ezek a legényök meg ugyehát mögsejtötték az egészet és akkor együttek utánunk és ellopták a lábunk alu a kendőrt.

Böngyösékné vót ez ara fő. Amint gyüvünk haza, mondogattuk, hát elopták a kendőrt, evítették a fene vigye. Közben a legények mazzagot sodortak, az iskola előtt kikötötték a sürgönyducho mög a szödörgyefáhel, hát bizony akkorákat estünk, akkorákat röhögtünk, rikitottunk, hogy az embörfölötti.

Ez olyan szeptembör tájba este vót.

/A kender ellopásának folyamata valószínűleg a játék csúcspontja: a kacérkodó tiltakozás és a szelid akarás találkozása volt. A kihúzott madzagon való "váratlan" átesés már csak a ráadás, a játék levezetése.

Még egy összehasonlítás a szorosan Nagyberkihez tartozó Kisberkivel: Kisberkiben a kiáztatott kender feldolgozásának első fázisait, a törést, a gerebenyezést folyamatosan végezték, csak az utolsó néhány mozzanat, a fonás és a szövés maradt telre.

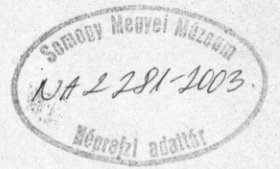
Tilu: a kimosott, száraz kender apróra: pozdorjára való törésének fából készített eszköze. A gerebeny fából és hocsú /kb 15-20 sm-es/fémüskékből álló eszköz, ezzel fésülték ki a kenderből a pozdorját, így kaptak fonásra alkalmas kendert és fonásra alkalmatlan kusza kócot.

Őszszél: kb szeptember közepe, második fele. Sürgönyduc: kát-ránnyal átitaott fenyőoszlop, amely a telefonvezetékeket tartotta. Szödörgye fa: eperfa. F.J./

Tollfosztás

Mögvót hozva a tol, ki vót rakva az asztalra szépen, osztán ugye hát mentünk össze lányok ahányan csak jó pajtások vótunk, asszonyok, vótunk még tizen is sokszor.

Hát egyszer osztán ezek a gyerekek ugye olyan aranyosak vótak, mögfokták a verebeket, ugye akkor még zsupos eresz vót, azokba fészketek a verebek, ezek az aranyos gyerekek betódútak az ajtón, elengedték a verebeket, az a tol ahány vót annyifelé ment.

Ez télen este vót. Récetollat fosztottunk. Csinyátunk a nagy tollakbu kenyőtollat, még mái napig is csinyálok.

/A tollfosztás természetes velejárója volt a beszélgetés, a viccelődés, a mesélés, esetleg éneklés. A verébröptetés - vagy más csiny - után a lányok, asszonyok egyedül maradtak.

Kenyőtoll: a réce /kacsa/ szárnyvégi erős tollainak vastag, csupasz végét általában négyes fonással összefonták, a fonások két végét cérnával elkötötték, hogy ne bomoljon föl. A finom, tollas részével kenyték a zsirt vagy a tojás fehérjét a különböző tésztákra. F.J./

3.

A népszokások szövegét a 74 éves Tar Rózsi néni /Vörös Kálmánné/ nagyberki lakos mondta el 2002. november 11-én.

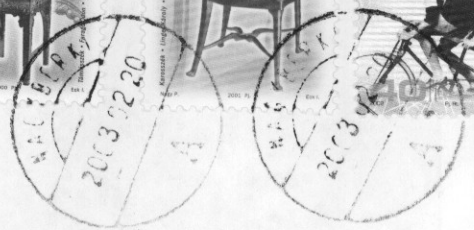
-.-

Frech József

Frech József
7255 NAGYBERKI

Ujváros u. 10.

Adattár!

SOMOGY MEGYEI MUZEUMOK IGAZGATÓSÁGA
KAPITÁNY ORSOLYA RÉSZÉRE

7400 KAPOSVÁR

FŐ u. 10.